

наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

4. Новая философская энциклопедия : В 4 т. / Ин-т философии РАН, Нац. общ.-научн. фонд; Научно-ред. совет: предс. В. С. Степин, заместители предс. : А. А. Гусейнов, Г. Ю. Семигин, уч. секр. А. П. Огурцов. – М. : Мысль, 2010. – Т. II. – 634 с.

5. Обозний В. В. Краєзнавча освіта в системі професійної підготовки вчителя: дис. на здобуття наукового ступеня доктора пед. наук : 13.00.04 / Обозний Василь Васильович. – К., 2001. – С. 79–80.

6. Подласый И. Т. Педагогика. Новый курс: [учебник для студ. пед. вузов]: В 2 кн. / И. Т. Подласый. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения. – 576 с.

7. Прохорчик А. Ф. Организация и проведение комплексных краеведческих экскурсий / А. Ф. Прохорчик // Вопросы методики школьного географического краеведения : [сборник науч. трудов]. – Минск : Минский пединститут им. А. М. Горького, 1982. – С. 22–29.

8. Сафиуллин А. З. Географическое краеведение в общеобразовательной школе / А. З. Сафиуллин. – М. : Просвещение, 1979. – 127 с.

9. Смирнов В. И. Общая педагогика: [учеб. пособ.]. / В. И. Смирнов. – [2-е изд., перераб., испр. и доп.]. – М. : Логос, 2002. – 304 с.

10. Тронько П. Краєзнавство як складова навчально-виховного процесу / Петро Тронько // Краєзнавство. – 2011. – №3. – С. 5–10.

УДК 371.134:80

Олександра Лисевич

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ЇХ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Лисевич О. В. Формування творчої компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі їх фахової підготовки.

У статті розглядається проблема формування творчої компетентності майбутнього вчителя початкових класів, підходи та шляхи її формування. Доведено необхідність створення умов, які сприяли б виявам творчої активності, створенню творчого мікроклімату, проблемно-пошукової атмосфери, необхідної для формування позитивних мотивів креативної діяльності. Обґрунтовано, що необхідними умовами для вияву творчості в педагогічній діяльності є наявність творчих особистостей, творчого процесу, творчого середовища.

Ключові слова: творча компетентність, креативність, творча особистість, творчий потенціал, творчий процес, творче середовище, професіоналізм майбутніх учителів початкових класів.

Лисевич А. В. Формирование творческой компетентности будущих учителей начальных классов в процессе их профессиональной подготовки.

В статье рассматривается проблема формирования творческой компетентности будущего учителя начальных классов. Доказана необходимость создания условия, которые способствовали бы проявлениям творческой активности, создать творческую атмосферу, необходимую для формирования позитивной мотивации, креативной деятельности. Обосновано, что необходимыми условиями для проявления творчества в педагогической деятельности является наличие творческих личностей, творческого процесса, творческой среды.

Ключевые слова: творческая компетентность, креативность, творческая личность, творческий потенциал, творческий процесс, творческая среда, профессионализм будущих учителей начальных классов.

Lisevich A. V. The formation of the creative competence of future elementary school teachers in the process of their professional training.

The article reveals the problem of the formation of the creative competence of the future elementary school teacher, and the approaches and means of its formation. The author states that it is necessary to create the circumstances which would stimulate the creative activity, and the creative atmosphere which is of great need for the formation of positive motivation and creative activity. The author also insists that the presence of creative personalities, creative process, and creative environment are the important factors for the realization of the pedagogical creativity in the process of teaching.

Key words: creative competence, creativity, creative personality, creative potential, creative process, creative environment, the professionalism of the future elementary school teacher.

Аналіз світових тенденцій у галузі професійно-педагогічної освіти свідчить про кардинальне зростання вимог до педагогічного професіоналізму й особистих якостей учителя. Якісно нові вимоги до професійної підготовки, професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів зумовлені соціальною потребою, модернізацією освіти і зміною світоглядної парадигми.

Тенденція зміни освітньої «знанцевої» парадигми на компетентнісну зазначається багатьма науковцями, зокрема А. Бермус, Е. Зеєр, І. Зимньою, О. Пометун.

Проблема професійної компетентності вчителя у вітчизняній психолого-педагогічній літературі розглядається в різних аспектах: педагогічна компетентність як складник професійної майстерності вчителя (І. Зязюн, В. Кан-Калик, Н. Кузьміна, Н. Мойсеюк), педагогічна компетентність у спілкуванні та комунікативні вміння у структурі педагогічної майстерності (І. Риданова).

З-поміж новітніх досліджень із проблеми формування професійної компетентності варто зазначити роботи В. Болотова, В. Введенського, М. Лук'янової, О. Морозова, А. Хуторського.

Водночас аналіз навчально-виховного процесу у вищих закладах освіти свідчить про невизначеність системи педагогічної підготовки щодо формування творчої компетентності майбутніх учителів початкових класів, має місце недооцінка ролі мотиваційних і поведінкових компонентів професійної компетентності, що відповідають вимогам суспільства до професійної діяльності майбутніх фахівців, спостерігається звуженість цілей і завдань формування професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів до завдань суто когнітивної підготовки.

Усі ці недоліки надали змогу визначити у практиці вищої школи стійкі суперечності між потенціалом фахової підготовки щодо формування професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів та неготовністю вищої школи його враховувати й реалізувати; між постійно зростаючими вимогами суспільства до професійної компетентності вчителів початкових класів та наявним рівнем їхньої професійної компетентності; між інтегративною, системною, творчою сутністю професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів та невідповідними до її запитів формами та методами фахової підготовки у вищому навчальному закладі. Усунення наявних суперечностей вимагає комплексного опрацювання чинників, умов формування професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Метою статті є спроба виокремити основні підходи та шляхи формування творчої компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Розмаїття та різноплановість трактування поняття компетентності зумовлені: різницею наукових підходів, колом досліджень (вивчення поняття компетентності як інтегративного системного явища; або дослідження її структури та підсистем). Цілком очевидно, що різні підходи не виключають один одного, а реалізують різні плани розгляду. Беручи до уваги концепцію І. Блауберга та Е. Юдіна [1], ми обираємо такий підхід у трактуванні поняття «компетентність», згідно з яким компетентнісний підхід в освітній теорії та практиці можна віднести до рівня методологічного аналізу разом із такими підходами, як: суб'єктно-діяльнісний, антропологічний, персоналістичний, аксіологічний, контекстний, герменевтичний, особистісно-діяльнісний.

Як стверджують В. Болотов, В. Серіков, психологічний механізм формування компетентності суттєво відрізняється від механізму формування понятійного «академічного» знання, призначеного для запам'ятовування, відтворення чи одержання іншого знання логічним або емпіричним шляхом. Природа компетентності є такою, що вона, як продукт навчання, не прямо зумовлена ним і становить результат, а є наслідком саморозвитку індивіда не стільки технологічного, скільки особистого зростання, результатом самоорганізації й узагальнення діяльнісного й особистого досвіду [2, с. 12].

Можна стверджувати, що професійна компетентність майбутніх учителів початкових класів – це явище їх поступової професіоналізації, характеристика професійного зростання, професійних змін. Ми розглядаємо професійну компетентність майбутніх учителів початкових класів у її динамічному аспекті як проміжний рівень професійних досягнень майбутніх учителів у процесі їх професіоналізації на шляху до найвищого рівня – педагогічної майстерності.

Компетентність передбачає не алгоритмізовані, а власні, особистісні творчі дії в певних стандартних та нестандартних професійних та соціально значущих ситуаціях, тоді як кваліфікація – це здатність виконувати типові завдання певної професійної діяльності.

Проблема формування творчої компетентності майбутнього вчителя початкових класів розглядалася в контексті розвитку творчої уяви та фантазії; механізмів творчої діяльності; впливів соціального середовища на розвиток творчої особистості; можливостей управління творчою діяльністю; виховання творчої особистості у колективі.

На сучасному етапі розгляд творчої особистості відбувається в контексті фахової компетентності як передумови її майбутнього професіоналізму (Л. Хомич) [6].

Якщо проаналізувати педагогічний процес у контексті формування творчої особистості майбутнього вчителя початкових класів, то можна виокремити в ньому два напрямки: перший пов'язаний з процесом підготовки педагога до творчості, другий передбачає творчість під час безпосередньої взаємодії зі студентами. Спілкування, як компонент педагогічної творчості, творчість у спілкуванні викладача і студента – необхідна умова продуктивної педагогічної діяльності.

Дослідники звертає увагу на те, що у викладанні педагог спирається на здатність студентів до запам'ятовування, а не на евристичне мислення, імпровізацію тощо. На думку багатьох науковців, є необхідність у створенні умов, які сприяють виявам творчої активності, створенні творчого мікроклімату,

проблемно-пошукової атмосфери, необхідної для формування позитивних мотивів креативної діяльності [1].

У концепції педагогічної освіти, запропонованої В. Сластионіним, як головний напрямок, що сприяє становленню суб'єктивної позиції педагога, виокремлюється розв'язання педагогічних задач, які у свою чергу зумовлюють формування основних компонентів педагогічного мислення: аналіз, рефлексія, планування [5].

Практичні завдання виникають у конкретних ситуаціях навчальної діяльності та вимагають від викладача враховувати всі умови, які утворюють педагогічну ситуацію. За словами Н. Кузьміної, творчість педагога виявляється в тому, що він проєктує особистість майбутнього вчителя, імпровізує в нестандартних ситуаціях, буде навчальний процес, ураховуючи індивідуальні риси особистості студента [2].

Отже, можна стверджувати, що необхідними умовами для вияву творчості в педагогічній діяльності, формування творчої компетентності майбутніх учителів початкових класів є наявність творчих особистостей, творчого процесу, творчого середовища.

Багато дослідників намагалися створити теорію творчості, але підходи та трактування їх істотно відрізнялись. Найпоширенішим є визначення творчості, що зазвичай зводиться до такої формули: творчість – це діяльність, у результаті якої створюються матеріальні й духовні цінності, які мають новизну і суспільну значущість. Ця тенденція характеризувати творчість через новизну і соціальну значущість властива багатьом дослідникам.

Специфікою педагогічної діяльності є розуміння творчості як особливого виду особистісної активності продуктивного характеру. Результати досліджень свідчать про значний вплив біологічних та соціальних умов щодо формування та вияву креативності.

Здатність до творчості особистості майбутнього вчителя перебуває в тісному взаємозв'язку зі специфікою її пізнавальних процесів та особистісних рис. Вияв креативності виражається не стільки у знаннях (правилах, законах), скільки у сприйнятливості до нових проблем, ідей; схильності до руйнування стереотипів задля створення нового.

Проаналізувавши структуру та зміст професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів, можемо стверджувати, що структура професійної компетентності визначається з опорою на «професійний контекст». Види компетенцій, що входять до структури професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів, зумовлені специфікою професійної діяльності (Е. Зеєр [3], І. Зимньої [4]).

3-поміж основних видів компетенцій у структурі професійної компетентності майбутніх учителів дослідниками зазначаються такі:

– Фахова – ЗУН в галузі конкретного навчального предмета. Передбачає обізнаність у відповідній спеціальності, науковій галузі: знання історичних етапів розвитку цієї галузі науки, загальних принципів, положень, понять, основних проблем на сучасному етапі розвитку, а також спеціальні фахові вміння й навички застосування наукових знань на практиці.

– Психологічна – здатність використовувати психологічні ЗУН у процесі організації взаємодії в освітній діяльності: знання закономірностей вікового розвитку учнів, розуміння індивідуальних психологічних особливостей, навички самопізнання та пізнання особистісних якостей, особливостей поведінки, емоційного стану дитини, вміння у певний спосіб структурувати ці знання й

застосовувати їх під час організації ефективної педагогічної взаємодії, володіння сукупністю професійно важливих психологічних якостей на професійному рівні.

– Комунікативна – система наукових знань та вмінь спілкуватися професійно: вміння орієнтуватися в ситуаціях практичного педагогічного спілкування, вміння ефективно взаємодіяти з учнями на основі гуманістичних цінностей, володіння системою прийомів і навичок взаємодії з учнями за допомогою різноманітних комунікативних засобів, певний досвід ефективної педагогічної взаємодії.

– Соціальна – здатність до співпраці і професійного спілкування на високому рівні у професійному колективі та з учнями, вміння вирішувати професійні конфлікти мирним шляхом, уміння будувати міжособові взаємини, обізнаність у сфері процесів спілкування у групах та з індивідами, вміння за допомогою спілкування досягти педагогічних цілей.

– Методологічна – знання загальнонаукової методології, сформованість світогляду, вміння організувати і проводити педагогічні дослідження, здатність до інноваційної діяльності, наукового обґрунтування, критичного осмислення і творчого застосування деяких концептуальних положень.

– Методична (дидактико-методична) – знання сутності процесу навчання, форм організації навчання, цілей і завдань певної дисципліни на сучасному етапі розвитку, обізнаність та вміння орієнтуватися в сучасній методичній літературі, володіння технологіями навчання, методичними прийомами, методами й методиками викладання та навчання, вміння планувати, прогнозувати, проектувати й управляти навчальним процесом.

– Операційно-діяльнісна (практична, технологічна, функціональна) – сукупність навичок та вмінь, необхідних педагогу для здійснення різних видів професійної діяльності: освітньої, виховної, розвивальної, діагностувальної, організаційної, комунікативної, самоосвітньої.

– Загальнокультурна – знання культури і світового мистецтва, розвинена культура мови та поведінки, уміння жити в соціумі згідно з культурними нормами та правилами, вміння виконувати професійну діяльність згідно з нормами та правилами педагогічної культури.

– Управлінська – здатність до управління освітнім процесом, передбачає знання основ теорії управління, інформаційні, аналітичні, організаційні, планувальні вміння, навички і вміння цілепокладання, контролюючі, діагностувальні.

– Інформаційна – володіння інформаційними технологіями, розуміння їх переваг і недоліків, уміння опрацювати різні види інформації, володіння засобами оперативного отримання та оброблення інформації, вміння використовувати отриману інформацію задля ефективного виконання професійної діяльності.

– Рефлексивна – вміння осмислювати та аналізувати власні досягнення, усвідомлювати себе суб'єктом педагогічної діяльності, вміння бачити себе очима інших учасників педагогічного процесу.

Ефективність формування творчої компетентності майбутнього вчителя початкових класів зумовлена виявленням умов і подоланням суперечностей між вимогами, що висуваються до особистості та діяльності майбутнього вчителя початкових класів і наявним рівнем творчої компетентності. Стан досліджуваної проблеми формування творчої компетентності майбутніх учителів початкових класів вимагає подальших наукових пошуків: методика діагностування рівня сформованості творчої компетентності майбутнього вчителя початкових класів,

показники та критерії її сформованості, розроблення моделі й технології її формування.

Література

1. Блауберг И. В. Становление и сущность системного похода / И. В. Блауберг, Э. Г. Юдин. – М.: Наука, 1973. – 270 с. **2. Болотов В. А.** Компетентностная модель: от идеи к образовательной парадигме / В. А. Болотов, В. В. Сериков // Педагогіка. – 2003. – №10. – С. 8–14. **3. Зеер Э. Ф.** Компетентностный подход к образования [Электронный ресурс] / Э. Ф. Зеер. – Режим доступа: <http://www.uogoao.ru/> konf 2005 **4. Зимняя И. А.** Педагогическая психология / Ирина Алексеевна Зимняя. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. – 480 с. **5. Сластенин В. А.** Введение в педагогическую аксіологію: [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / В. А. Сластенин, Г. И. Чижаклова. – М.: Изд. центр «Академия», 2003. – 192 с. **6. Хомич Л. О.** Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Лідія Олексіївна Хомич. – К.: Магістр-S, 1998. – 201 с.

УДК 371.132

Ірина Максименко

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА-ПЕДАГОГА

Максименко І. Г. Професійно-педагогічна спрямованість як детермінанта професійного становлення майбутнього інженера-педагога.

У статті розкрито сутність професійно-педагогічної спрямованості, охарактеризовано змістовий, мотиваційний та процесуальний компоненти структури, динаміка падіння індексу задоволеності професійним вибором, етапи особистісного зростання, критерії та рівні сформованості, висвітлено значущість у професійного становлення майбутнього інженера-педагога.

Ключові слова: професійно-педагогічна спрямованість, професійне становлення, професійне самопізнання, самовизначення, самосвідомість.

Максименко И. Г. Профессионально-педагогическая направленность как детерминанта профессионального становления будущего инженера-педагога.

В статье раскрывается сущность профессионально-педагогической направленности, характеризуются содержательный, мотивационный, процессуальный компоненты ее структуры, динамика падения индекса удовлетворенности профессиональным выбором, этапы личностного роста, критерии, и уровни сформированности, освещается значимость профессионального становления будущего инженера-педагога.

Ключевые слова: профессионально-педагогическая направленность, профессиональное становление, профессиональное самопознание, самоопределение, самосознание.

Maksymenko I. G. Professional and pedagogical orientation as a determinant of becoming a professional engineer future teacher.

The article discloses the essence of professional pedagogical orientation, describes semantic, procedural and motivational components of its structure, dynamics of index's reduction in satisfaction of professional selection, stages of personal development, criteria